

De kleur van vrijheid

Katy Simpson Smith

De kleur van vrijheid

Vertaald door Otto Biersma

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 414 2589 8

© 2014 Katy Simpson Smith

© 2014 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,
Amsterdam en Otto Biersma

Het motto op p. 7 is met toestemming overgenomen uit
Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk, © Interkerkelijke Stichting
voor het Kerklied, 's-Gravenhage, 2013 (lied 753)

Oorspronkelijke titel *The Story of Land and Sea*

Oorspronkelijke uitgever HarperCollins Publishers, New York

Omslagontwerp Janine Jansen

Omslagillustratie © Brooke Shaden / www.brookeshaden.com

Foto auteur © Elise Smith

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn vader

Er is een land van louter licht
waar heil'gen heersers zijn
Nooit gaat de gouden dag daar dicht
in duisternis of pijn.

Daar is het altijd lentetijd,
in bloei staat elke plant.
Alleen de smalle doodssee scheidt
ons van dat zalig land.

Maar ach de stervelingen staan
hier huiverend terzij
en durven niet op weg te gaan,
het duister niet voorbij.

God, laat ons staan als Mozes hier
hoog in uw zonneschijn,
en geen Jordaan, geen doodsrivier
zal scheiding voor ons zijn.

Isaac Watts

I

1793

Op de dagen in augustus waarop de stormen de kust van North Carolina teisteren, slaapt hij een tijken matras naar de hal en vertelt hij zijn dochter verhalen over haar moeder, ware en onware. De houten luiken klapperen en Tabitha stopt ze dicht met dekens om de storm buiten te houden. Hij vertelt haar altijd over hun verlovingstijd, over haar moeders verlegenheid. Vanaf een afstandje zag ze eruit als een hoge, ranke den, pas als hij dichterbij kwam, zag hij haar beven.

‘Was ze bang?’

‘Gelukkig,’ zegt John. ‘We waren allebei gelukkig.’

Hij kijkt hoe Tab de deken optrekt tot haar kin, hoewel zelfs de storm de zomerhitte niet kan verdrijven. Ze wil zijn geheimen horen. Maar het valt niet mee om te beschrijven hoe het voelt om met je geliefde in de schemering langs de vloedlijn te lopen. Hij hoefde niet naar Helen te kijken om haar aanwezigheid te voelen. Iets in haar lichaam trok iets in het zijne aan en overbrugde zo de klamme lucht tussen hen in.

‘Als je wat ouder bent,’ zegt hij, en ze knikt bij dit overbekende antwoord.

‘Waarom vertel je nooit over het schip?’ vraagt ze. ‘Jullie hebben samen vast zoveel bijzondere dingen gezien.’

Hij kijkt door de gang naar de schaduwen achter de luiken voor de ramen en drukt een vinger tegen zijn lippen. ‘Hoor jij vogels?’

Tab glipt in het donker naar de keuken om een stuk brood te pakken. Ze zal het hem blijven vragen tot hij toegeeft. Ze slaat de deken weer om zich heen en kruipt dicht tegen hem aan. Terwijl de wind door de dwergpalmen raast en de regen de ruiten geselt, zingt John een van zijn zeemansliedjes om haar gerust te stellen. ‘Harder!’ roept Tabitha en hij gaat wankel op het matras staan en dirigeert met zijn gebruinde handen mee op de melodie. Zijn stem eechoot door de stille kamers.

Hij vertelt haar niet over de dag waarop hij met Helen aan boord ging van een schip met een kapitein die hij nog kende uit zijn piratentijd, met slechts één kleine plunjebaal met al hun bezittingen, en hoe ze ineengedoken in het gangboord hadden gezeten tot het fregat zijn anker had gelicht, de zeilen zich hadden gebold en ze laverend tussen de zandbanken de baai achter zich hadden gelaten. Pas toen de stuurman hun een seintje had gegeven, waren ze gaan staan – Helen onvast ter been, bij hem naar steun zoekend, kirrend als een klein meisje, haar haren wapperend in de wind – waarna ze samen hadden gekeken hoe het stadje achter hen steeds verder slonk tot het niet groter leek dan een stuk drijfhout, een bruin- met goudkleurig vlekje op de kust.

Hij vertelt Tab niet over de schoonheid van haar moeder, hoe ze iets van haar waardigheid trachtte te behouden op een schip dat alleen drijvend werd gehouden door de talloze lagen vuil en viezigheid die zich erop hadden afgezet. Ze hadden een jaar op het schip doorgebracht, pasgetrouwd, en tegen het eind droeg zij een pril, nieuw leven in zich. Helen was getransformeerd van een soort ongenaakbare heilige in een zongebruinde vrouw die haar rok optrok en samen met hem het dek schrobde, die haar armen om zijn middel sloeg als hij ’s avonds een vislijn uitwierp. Zou zo’n vrouw nog hebben kunnen terugkeren naar de gewone we-

reld? Met de vloeken die ze had aangeleerd, haar bruine huid, en haar lach, die het geluid van de golven overstemde?

Wat voor iemand zal Tabitha zijn als ze tot wasdom komt?

Na de storm lopen ze naar de kust om te zien wat de zee heeft gebracht. Het strand ligt bezaaid met bladeren en takken. Half begraven in het zand ligt de gebarsten schaal van een degenkrab. Tab laat haar vingers over de huid gaan die als papier aanvoelt en laat hem dan achter voor de volgende vloed.

Het is 1793 en ze wonen in Beaufort in een huis met vier kamers, twee beneden en twee boven, dat gebouwd is door een kinderloze neef die in de houthandel werkte en die is gedood door een vallende boom. Het staat een straat ten noorden van het water, drie straten oostelijk van de plek waar John in de winkel allerlei goederen verkoopt. In de zomer staan voor en achter de deuren open en glipt de zoute bries door de gang. Als het onweert, trillen de ramen. De kamer van het meisje boven kijkt uit over het zilte moeras, het ruikt er 's ochtends naar vis en 's middags baadt de ruimte in de zuidelijke zon. Tijdens maanloze nachten slaapt ze bij haar vader, uit angst voor de heksen die de nachtelijke lucht doorklieven.

Mevrouw Foushee staat aan het hoofd van de plaatselijke school waar de kinderen, vooral meisjes, hun tijd doorbrengen als hun moeders niet moeten bevallen of te arm zijn. Hun handjes glijden over de nerven in de houten schoolbanken en slaan de bladzijden van de spellingboeken om. De letters dansen voor hun ogen. Mevrouw Foushee is getrouwd met een militair en 's avonds in bed luistert ze naar zijn verhalen over de Revolutie, maar in de klas zijn alle taken haar vaak te veel. De meeste dagen zit ze alleen maar en laat ze de kinderen hun werk naar haar toe brengen. Ze laat de school extra vroeg uitgaan of laat de middagles achterwege. Ze frunnikt aan haar borduurwerk, zuigt op een snoepje en doet zelt soms weg. De kinderen kruipen naar haar

stoel en kijken toe, sommige voelen aan het roze brokaat van haar rok, andere pakken uitgevallen zilverkleurige haren van haar schoot en steken ze in brand vanwege de penetrante geur die dat geeft. Haar oogleden hangen slap en haar mond, hoewel ze nog maar van middelbare leeftijd is, is afgezaakt. Ze heeft Tabs moeder ook nog lesgegeven.

Op negenjarige leeftijd kent Tabitha het alfabet en eenvoudige woordjes en kan ze shillings en penny's op haar vingers optellen. Ze kan drie melodieën op het kerkorgel spelen en als ze ooit in Frankrijk mocht belanden, kan ze om brood en water vragen. Veel verder reikt de kennis van mevrouw Foushee ook niet. Op de meeste dagen laat Tab haar slapen en de andere leerlingen hun haar vlechten. Ze staart door de open deuren naar de oceaan, die ze beter kent dan ze haar moeder heeft gekend.

Het plaatsje is inmiddels ouder, zoals in wel meer plaatsjes de gemiddelde leeftijd stijgt, de meeste jonge mensen zijn groot geworden. Sommige mannen zijn ten strijde getrokken en gesneuveld, andere zijn met hun kleine erfenis vertrokken naar Wilmington of Raleigh. Toen Johns neef het leven liet, wilde geen van de andere verwanten terugkomen om in zijn huis in Beaufort te gaan wonen. Maar John had een vrouw die in verwachting was, en de zee was geen plek voor een baby. De meeste andere gezinnen wonen in een smalle sliert langs de oceaan, slechts een paar straten diep. Degenen die over geld beschikken, hebben de omliggende velden opgekocht en verbouwen er rijst en timmerhout, en achter de plantages strekken de moerassen en bossen zich uit naar het binnenland. Een enkele weg door die wildernis vormt de verbinding tussen Beaufort en New Bern. Het plaatsje lijkt zich langzaam af te zonderen.

Tab kent niet veel kinderen. Je hebt de leerlingen van mevrouw Foushee, een paar slonzige jongens – zoons van de arme boeren aan de rand van het plaatsje – en de slavenkinderen, die ze in de velden herkent door hun geringe postuur. Het zijn kleine

gestaltes in de lange rijen van gebogen lichamen. Ze wagen zich zelden in het plaatsje, en als ze er komen, kijken ze niet op. Tab weet dat haar vader een paar bekenden onder de slaven heeft, maar dat beschouwt ze niet als iets ongewoons. Overal door het plaatsje lopen onzichtbare en onbesproken verwantschappen, en Tab is niet blind. Maar hij neemt ze nooit mee om kennis met haar te laten maken en richt nooit rechtstreeks het woord tot hen. Tab kent de geldende regels niet. Er komt weleens een vrouw in de winkel om eieren te verkopen, die een kleine jongen aan haar zij heeft, ongeveer even groot als Tab. John kijkt ze indringend aan en de vrouw kijkt indringend terug, maar verder praten ze meestal alleen maar over alledaagse zaken. De jongen wil alles in de winkel aanraken. Hij voelt aan de vaten, het landbouwgereedschap en de zakken met gedroogde maïs alsof ze van zijde zijn. Hij glimlacht naar Tab alsof hij alles weet wat zij ook weet. Maar Tab is geen vriendjes met hem, en ze is ook niet bevriend met de smoezelige meisjes uit de klas of de jongens die aan de rand van het plaatsje met stenen gooien. Ze heeft haar vader.

Op zomerochtenden wanneer mevrouw Foushee ziek is of Tabitha extra ongedurig is, loopt ze naar de slikken aan de waterkant en zwemt ze met lome slagen naar de zandbank tussen de baai en de oceaan. Ze gaat met gespreide armen en benen op de kiezels liggen en begraaft haar handen en voeten in hun warmte. Als ze haar ogen sluit, ziet ze op het water zeeslagen die worden uitgevochten. Schepen – Franse, Engelse, en spookschepen – met dreunende kanonnen en wapperende vlaggen, waarvan de silhouetten dreigend afsteken tegen de witte zomerwolken. De zonsondergang wordt gekleurd door wolken kruitdamp.

Ze graaft geulen in het zand aan de oever om het water binnen te laten en construeert slotgrachten en verdedigingswerken. Eikenbladeren vechten onderling en hompjes mos storten in het

ondiepe zoute water, als lichamen die worden meegevoerd naar open water. Kanonskogels in de vorm van keitjes regenen genadeloos neer op de bladeren en sleuren ze mee naar de diepte waar de krabben zich over hen ontfermen. In dit spel is geen plaats voor genade.

Als de slag voorbij is en alle bladeren zijn verdronken, zoekt Tabitha naar schatten. Op de voorkant van haar jurkjes heeft ze grote zakken genaaid waarin ze stukjes schild van zeeschildpadden en zongebleekte vissenbotjes meeneemt. Vroeger liet ze haar vondsten achter in een kuil op het hoogste punt van de zandbank, maar daar zijn ze ooit weggeslagen door een storm. Dus nu neemt ze ze mee. Haar slaapkamer is een doolhof vol strandvondsten. Ze gaat op iets scherp staan en trekt een paar fragmenten kapot messing uit een holte die zich met water vult. Een restant van een wapenrusting, veronderstelt ze. Haar vader, niet wetende wat het beste voor haar is, laat haar rondzwerven.

Als de avondschemering invalt, kleurt het moeras donkerpaars. Vanaf de zandbank is de onregelmatige kust zichtbaar. Roerdampen benen steeds door het riet. In het westen zakt een wolkenbank naar de einder en dekt daar het laatste roze toe. Als Tab zich in het donkere water laat glijden, met een kleine, glinsterende boeggolf voor haar uit, kiest even verderop protestierend een zwerm zilvermeeuwen het luchtruim. Ze doet haar ogen open onder het wateroppervlak en laat haar lichaam drijven, haar haren zweven. Haar hemd zuigt water op. Een kleine, donkere vorm glijdt onder haar door en ze richt haar hoofd op en hapt naar adem, waarbij een haarlok zijn weg vindt naar haar mond. Na een paar minuten waadt ze door het enkeldiepe, troebele water en zoeken haar handen naar takken zodat ze haar voeten uit de modder los kan trekken. Haar zakken zijn nog zwaar van de gevonden schatten en op weg naar huis koekt het zand vast aan haar benen.

Op zondag komt Asa langs, in zijn bruine kostuum. Hoewel hij en John zelden over Helen praten, herinneren Asa's groene ogen beide mannen aan haar. Hij heeft een boek in zijn hand en wacht in de hal op zijn kleindochter. John vraagt hem of hij niet wil gaan zitten, maar hij schudt zijn hoofd en staart uit de achterdeur. John vraagt of de bomen op zijn plantage naar wens groeien, en Asa zegt: 'Het kan ermee door.' John laat zijn schoonvader in de hal achter en gaat naar de zitkamer om de kranten door te nemen. Later die ochtend zal hij naar de haven wandelen om de aanmerende schepen te bekijken, zoekend naar oude bekenden onder de bemanningsleden.

Tabitha komt naar beneden in een strakke jurk, haar enige kledingstuk zonder zakken, en ze geeft haar grootvader zonder te glimlachen een hand. Ze zegt John gedag en ze lopen de vijf straten naar de kerk, een bakstenen gebouw dat schijnbaar onwennig op stenen zuilen rust. Asa is anglicaans, maar dat is hier een uitstervend geloof en zijn vorige kerk is overgenomen door de methodisten. De meeste anglicanen hebben hun toevlucht gezocht tot dit kleinere godshuis, waar ze zich hebben aangesloten bij hun episcopale geloofsgenoten. Asa kan al die verschillende benamingen van het christendom niet uit elkaar houden. Iedereen is nog steeds zoekende naar wat ze van vroeger kennen. Het gebouw is niet voorzien van glas-in-loodramen en de houten vloerdelen zijn kromgetrokken. De kerk heeft een kleine, hoekige klokkentoren, maar zelfs vanaf de straat zie je dat hij scheef staat.

Hij zit naast zijn kleindochter in de kerkbank en vraagt zich af waarom die dingen nooit kussens hebben. Toen hij klein was, werden de diensten altijd in het provinciehuis gehouden, hij had een bijbel met vergulde letters op het omslag en een kussen onder zijn achterste terwijl hij naar Gods woord luisterde. Maar nu trekken de zonen weg, ze laten de boerenbedrijven van hun vaders achter en de kerken raken leeg. Het bestuur heeft over-

wogen om een verbindingskanaal tussen de twee rivieren naar New Bern aan te leggen, maar de mensen die dat hadden kunnen financieren, hielden hun geld liever voor zichzelf, en Beaufort – dat een rol had kunnen spelen bij alle handel van en naar het binnenland – liep langzaam leeg. De goedheid in de wereld die hij had gekend was verschrompeld, het gevoel van eenheid dat ze onder Brits gezag hadden gehad, had plaatsgemaakt voor eigenbelang. De mensen hechtten meer belang aan geld dan aan deugdzaamheid. Alle mannen die hij kent, zijn ordinaire schurken. Hij hoopt dat God toekijkt.

Tabitha, wier benen in de lucht bungelen, schopt per ongeluk tegen zijn enkel waardoor zijn been de bank voor hem raakt. De predikant zwijgt even en hervat dan zijn preek. Asa knijpt even met een boze blik in haar pols.

Dominee Solomon Halling staat achter de kansel zalvende armgebaren te maken. De kansel is van vurenhout en voorzien van houtsnijwerk, een grote bloem en meerdere kleinere, die gezamenlijk een kruis vormen. Asa vraagt zich altijd af of het houtsnijwerk door een vrouw is gemaakt. Halling komt een paar keer per jaar over vanuit New Bern. Bij de andere diensten luisteren ze naar leden van de kerkenraad of zingen ze gezamenlijk. De kerkgemeente is de afgelopen paar jaar gehalveerd. In plaats van voorin te gaan zitten, blijven de mensen op hun vertrouwde plek zitten, waardoor er steeds grotere tussenruimtes ontstaan. Halling herinnert zijn gehoor eraan wat het betekent om episcopaal te zijn, dat het hetzelfde is als het anglicisme, maar dan zonder de onderworpenheid aan de monarchie. Een paar vrouwen schuifelen heen en weer. Een kind niest en begint te huilen, dus schakelt Halling over op een gezang. De mensen gaan staan en degenen die de kost op zee verdienen, wrijven over hun wollen vesten. Ze blozen bij het horen van hun eigen stem.

Tijdens de gezangen hoort Asa altijd de stem van zijn ontbrekende dochter. De zuiverheid van haar stem herinnerde hem aan

zijn eigen verdorvenheid. Hij is een van degenen die naar de kerk gaat om zichzelf te straffen, hoewel die boetedoening ook iets prettigs heeft. Hij kijkt naar zijn kleindochter, die een vreemde voor hem lijkt.

Nadat de gemeenteleden hebben gebeden en de afsluitende woorden over goedheid en onbaatzuchtigheid hebben aangehoord, schudt eerwaarde Halling hun op de verzakkende trap ten afscheid de hand. Op deze zondag geeft Asa hem een halve pond voor de nieuwe kerk en hij duwt Tabitha naar voren om hem een hand te geven. Deze gemeente is nieuw voor Halling, maar desondanks is de geestelijke oud en afgeleefd, op zijn schouders hangen grijze lokken en zijn bruine ogen hebben hun glans verloren. Gedurende de oorlog is hij chirurg geweest, en na het oplappen van al die lichamen heeft nu de zorg voor hun zieleneil hem uitgeput. Als hij glimlacht, bijt hij op zijn lip en hij moet steeds zijn mond aanpassen om niet verkrampd over te komen.

‘Dit is mijn kleindochter,’ zegt Asa met zijn hand stevig op haar schouder. Tabitha veegt haar handen af aan haar jurk. ‘Zij en haar vader hebben hun eigen ideeën over het geloof.’

Halling knikt. ‘Heeft ze een eigen liedboek?’ Hij loopt naar binnen, waarbij hij een stel oudere vrouwen laat opschrikken die hem achterna mompelen, en keert vrijwel meteen terug met een gehavend bruin boekje dat hij aan Asa geeft. ‘Voornamelijk Watts,’ zegt hij.

‘Ik vrees dat ik de enige ben die haar sturing geeft,’ zegt Asa.

Halling schudt zijn hoofd en houdt zijn handen op. ‘U vergeet Onze-Lieve-Heer.’ Hij draait zich om naar zijn gemeenteleden die nog staan te dralen.

Tab trekt aan de hand van haar grootvader. Het wordt eb, ze ruikt de vangst van de vissers en ze hoort hoe de krabben holletjes graven in het zand.

Op weg naar huis houdt Asa het boekje vast. Hij vraagt zich af

of het zin heeft om een ongelovig kind het woord van God bij te brengen. Wat heeft het voor zin om Gods water vruchteloos over Zijn akker te laten lopen? Was er het hele jaar door maar een predikant. Zijn eigen God is onbestendig, en Asa begrijpt niet altijd de richting van de levens om hem heen. Hij zoekt slechts naar bewijzen van gerechtigheid. Hij zoekt naar redenen waarom hij zo gestraft moest worden.

In de zomer van 1783 was zijn dochter Helen na een jaar van afwezigheid teruggekeerd. Ze was verliefd geworden op John, een gewone soldaat, getrouwd zonder haar vaders zegen, had afstand gedaan van haar erfdeel, was met de soldaat scheep gegaan aan boord van een kaperschip en toen opeens teruggekeerd, in verwachting van diens kind. Asa had gewacht tot de toorn van God haar echtgenoot zou treffen. Terwijl John nieuwe stellingen timmerde in de winkel waarin hij zich had ingekocht, wachtte Asa tot de hamer hem zou ontglippen en Johns hand zou verbrijzelen en de planken op zijn hoofd zouden storten. Toen John en Helen tijdens de augustusstormen gearmd aan de kust stonden, wachtte Asa tot de golven John zouden meesleuren, zijn dochter alleen op de oever achterlatend. Hij wilde haar terug, onbezield. Hij keek hoe ze het huis opknaptten dat hun was nagelaten door de neef van John, hoe ze het helder wit schilderden en inrichtten met strandvondsten, de grond bewerkten om aardappels en maïs te verbouwen. Hij zag ze nooit zorgelijk of somber. Hun vreugde was het teken van de duivel.

Toen in oktober de bevalling zich aankondigde, werd de zee opgezweept door een zuidwesterstorm. Asa wilde zijn dochter naar de veiliger bossen meer landinwaarts brengen, maar ze weigerde het huis te verlaten dat zij en John zo fraai hadden opgetooid. Als haar kind ter wereld kwam, wilde ze dat het ook de stormachtige kanten ervan zou leren kennen. Ondanks Helens verzoeken weigerde Asa voor haar te bidden. Hij had gedurende een vergelijkbare, allesverwoestende storm voor zijn vrouw ge-